

leddraad
betavten,
iel. Laat
storie, die
sch wordt
algen, als
nuitig, in
ng, onder
en arbeid
heden; —
door Hm

reeds iets
lang door
ste man-
en inhoud
die in ons
st, is na-
maar in
worseling
prediker
heid deser
en zegt
al, om de
elen? —
p blz. 113

em van de
het breede
veel her-
zoze vraag-
en Maat-
Wanneer
hagen van
overtuiging
n het wan-
ellen we
ze beramen
pestanden?
t voor ge-
fundament
gelovighe
aakte zaak
len histori-
Bijbel.

ne regula
en, waar-

Hulsmann
stijzen van
nger dekt
Weet hij
waalf Ge-
geschiedt
den gees-
las hij dan
die, alhoef-
bartikelen
loot tegen
a voor de
elkij men-
claren dan
dood ge-

och al te
at hij dan
p des ge-
ve is, en
fonds vor-
en testaan,
precies de-
ten, en dat
ilen voor-

in macht?
at de we-
heden zal
lokken op

tan rusten
als geloofs-
is dit met
En acht
rieten staf
ie met ge-
zal onder-

dan isolee-
der eeuw?
ans waant,
panoozele,
eulen, na
historische
u met den
ude, ver-
en er een
s bouwen,

meerden
hij ver-
gen indruk.
n hij met
onglof der
dringen.
merischen

p het slot:

per daarom
atende op
ende »Ency-
muk maakt
theorie, en,
erlijk inge-
s, van gene-
sch-ijzen
n de weten-
soordeling
vige dood-
vereiniteit
en brengt
laat onder
en syntoom,
de hel van
onica, lijn-
Gods, ge-
slechts in
n, maar in
di naar de
nif, gij die
st geven?
u van deze
en tyran-
in autocra-
nuder van
in Gerefor-
r, Dr. Ba-
daard en
eld, Smout
en de Insti-
ters noodig.

Stond er: „Dit pogen eischt nog wijziging, verbetering, volmaking. Het moet anders worden aangelegd“, — er zou geen bedenking bestaan.

Maar neen, zoo is het niet.
Ds. Hulsmann wil iets anders dan hetgeen Calvijn vond, en sinds drie eeuwen door de Gereformeerden beleiden is, en bestrijdt daarom de leer van Gods „vrijmachtige soevereiniteit“. Hij schrijft: »De eenige soevereiniteit (zeker een vergissing voor: vrijmachtige knijpt, zoo is zijn kieseke uitdrukking, den gelovige dood).“

Die leer is hem gelijk aan Satan in de hel van Dante.

Is het niet stultend, dat een Predikant, die zegt in een zich Hervormd of Gereformeerd noemende kerk, Predikant te zijn, zich aldus over het cor ecclesiae, over het hart en de kern van alle Gereformeerde belijden, uitlaat?

Hij beroept zich op Prof. Kahler, te Halle. Eilieve, laat hij aan dezen hoogleeraar, die zich pikeert Calvinist te zijn, en zijn leerlingen steeds op Calvijn wijst, eens vragen, wat hem van zulk een taal der schuldige onbezonnenheid dunkt.

Die schuldige vijandschap tegen de Gereformeerden komt zelfs persoonlijk uit.

Achtereenvolgens bespreekt Ds. Hulsmann de Modernen, de Ethisch-mitschen, de Ethischen en de Gereformeerden.

Hij laat groep na groep de revue passeeren.

Doch hoe?

Als hij aan de Moderne, of aan de Ethische critici, iets min aangenaams zeggen moet, haast hij zich terstond er bij te voegen, dat hij aan hun geloof niet twijfelt, voor hun bedoelingen allen eerbied, voor hun karakter respect heeft, dat hij hun dege studie op prijs stelt.

Kortom dan wordt alle zilverpapier uit de enveloppe gehaald, om de pil te verzilveren.

Alleen maar... voor de Gereformeerden die hij ter sprake brengt, heeft hij nooit één goed woord.

Dit tekenet.

Niet op zichzelf, want waartoe zou het noodig zijn, als ge personen bespreekt, altoos suiker over hun naam te strooien? Maar wel is er tegenstelling, als ge bij alle andere tegenstanders altoos de suiker dik strooit, en bij deze één soort tegenstanders nooit een korrelke ten goede geeft.

Sterker nog.

Ds. Hulsmann heeft ten laste der Ethische critici niets, volstrekt niets gezegd, wat niet reeds vóór tien en meer jaren evenzo gezegd is door de *Heraut*.

Hij erkent, dat alles verloren is, zoo de ondermijning der Heilige Schrift alsoo doorgaat.

Hij drukt zelfs het zegel op het verzet voor zeventien jaren door de *Heraut* tegen de toenmalige negatieve kritiek van Prof. Gunning gevoerd, want hij constateert met vreugde dat Prof. Gunning hier geheel van is teruggekomen.

En terwijl er nu onder alle richtingen hier te lande, maar één is, die lang voor hem gelijken strijd gevoerd heeft, en zelfs nog beslister dan hij voor de onmisbaarheid van de Heilige Schrift als Woord Gods opkwaam, moet enkel zeker verschil over een blijkbaar door hem niet begrepen inspiratiethoor dienst doen, om wie hem het naast staan zoo ver mogelijk van zich af te stooten.

En toch is dit zielskundig geen raadsel.

Ds. Hulsmann is bang geweest dat zijn Ethische vrienden zeggen zouden: *Gij zijt ook van die*.

En voor die stem der dienstmaagd in den Voorhof is hij teruggekeerd.

Vandaar dat al zij roepen telkens is: *Denk toch niet dat ik van die boose bende ben geworden. Geen lieden die ik meer schouw dan hen.*

Zelf verdraagt hij dit als hij op blz. 119 schrijft:

Dezer dagen werd mij geschreven, dat de strijd, dien ik stond aan te binden, reeds jaren geleden is gevoerd door de H.H. Dr. Daubanton en Dr. E. Barger, naar aanleiding van Dr. Kuyper's rectorale rede: »De Hedendaagse Schriftcritiek«, enz. Deze opmerking zou mogelijk door anderen ook gemaakt kunnen worden. Ik protesteer evenwel tegen deze bewering.

Nu, ons deert deze contradictie in eigen persoon niet.

Maar wel is er uit af te meten, wat belofte van wetenschappelijke kracht er ligt in een optreden, dat in zulk een naïveté heil zoekt.

Zijn zwakheid tegenover ons, en dit merkt hij niet eens, breekt tegelijk al zijn kracht ook tegenover zijn Ethisch-critische vrienden.

Kerspel of Wijk?

IV.

Vast staat alsoo, dat ook wij de zekerheid van het *rechtgebied* der plaatselijke kerk, als één geheel, voortaan, en ten andere, dat *indeeling* van den Dienst alreeweg in de kerk van Christus, en ook onder ons, regel is, zoo voor den Dienst der Ouderlingen, als der Diakenen, en zelfs wat de Predikanten aangaat voor het huis- en ziekenbezoek.

Zoo trekt zich dus het geschil ten slotte op één enkel punt samen, t. w. op de *predikatie*.

Die alleen is niet ingedeeld.

Immers sinds de 16e eeuw geldt het voor de predikatie als regel, dat alle Predikanten in een grotere kerk voor alle beurten in alle kerkgebouwen rondpreken.

Zoo was het vóór het Synodaal Bestuur in 1816 opkwaam, zoo bleef het onder het Synodaal Bestuur, en zoo ook werd het aangenomen in de actie van 1834 en in die van 1886.

Want wel bestond er te Leiden, te Dordrecht en elders een schijnbare uitzondering, in zoover er in elk der steden twee Christelijk Gereformeerde predikanten waren, die elk aan een eigen kerkgebouw waren gebonden. Maar feitelijk was dit niet zoo. Immers feitelijk bestonden er twee kerkeraden, twee kerken, en twee diensten, die plaatselijk geen de minste gemeenschap met elkander hadden. Bij het pleit, of men rond zal preken als men saam in één kerkeraad zit, telt het feit dat men onder twee kerkeraden zittende, niet rondpreke, vanzelf niet met.

Geconstateerd moet derhalve, dat van de dagen der Reformatie af tot nu toe, het rondpreken voor alle beurten in alle kerkgebouwen als regel gold en nog geldt. En de vraag die we ter sprake brachten, is nu juist, of men dezen regel van het rondpreken zal blijven volgen, of wel dat indeeling der gemeenten en der Predikanten ook voor den Dienst des Woords op den duur aanbeveling zal verdienen.

Thans heeft de Predikant alleen een wijk, d. i. alleen een indeeling van het huisbezoek. Vraag: Zal het niet beter zijn, de wijk tot *kerkpel* te verheffen, en de indeeling ook door te laten gaan voor den Dienst des Woords.

Gingen we tot dit laatste over, dan zou men de stad moeten indeelen in zooveel deelen als er kerkgebouwen zijn, voor elk dier kerkgebouwen één of meer Predikanten moeten aanwijzen, en als regel moeten aanemen, dat elk Predikant, uitzonderingen nu daargelaten, steeds in hetzelfde kerkgebouw zou prediken, en dat de gemeenteleden uit dat stadsdeel geregeld in dat kerkgebouw moesten kerken.

Dat de zaak ook anders te regelen ware, zullen we later zien. We gaan thans uit van de meest gewone voorstelling van kerspel-indeeling, en die is zoo en niet anders.

Bij het onder de oogen zien van die vraag nu, dient er al aanstonds op gewezen, dat geen minder dan Voetius deze vraag zeer beslist in den zin van rondpreken beantwoord heeft. Zijn betoog desaaangaande is o. a. te vinden in de *Bibl. Ref.* ed. Cl. Rutgers I p. 63.

Want wel bespreekt hij ook daar ten principale de vraag, of zulk een kerspel een *aparte kerk* is, maar toch verdedigt hij dan tevens het *rondpreken* zeer beslist tegen de ingebrachte bedenkingen.

Deze bedenkingen waren vier in aantal: 1°. dat toch alle Dienaren Gods Woord prediken, en dat men uit dien hoofde zeer wel altoos in dezelfde kerk en onder het gehoor van denzelfden Predikant kan gaan; 2°. dat men anders de schare die bij andere Predikanten pleegt te kerken, minacht; 3°. dat men anders den Dienst van andere Predikanten, die men eigener keuze voorbijgaat, minacht; en 4°. dat de Predikanten, die minder loop hebben, hier zoo bitter onder lijden.

Reeds uit deze opgave ziet men, dat Voetius alles behalve diep op de kwestie is ingegaan, en dat zijn argumenten eigenlijk meer betreffen de gewoonte, dat de gemeente *rondloopt*, dan dat de Dienaren *rondpreken*.

Stel toch, de Predikanten *preken rond*, maar de gemeente was voor haar opgaan aan vaste kerkgebouwen gebonden, dan zouden dezelfde argumenten, en zelfs dan nog meer rechtstreeks gelden.

Feitelijk strekt Voetius' betoog dan ook veel meer, om de vrije keuze der gemeenteleden te waarborgen, dat zij gaan kunnen, waar ze een Predikant vinden, die hun het meest bevalt, dan dat hij pleit voor het rondpreken der Dienaren in alle kerkgebouwen.

De gemeenteleden moeten gaan kunnen waar ze willen. Iets wat hij zoover trekt, dat hij er zich zelfs op beroept, dat ieder vrij is, om, al zij er meerdere bakkers en schoenmakers, toch zelf zijn eigen bakker en schoenmaker uit te kiezen. Een wel plastische, maar zeker niet al te kiesche vergelijking.

De één Predikant predikt beter dan de andere, ziedaar zijn hoofdstelling, en hij licht dat toe, door op vijf punten te wijzen. Het beter prediken hangt 1°. aan de klankvolle stem; 2°. aan duidelijke, gevoelloze, het gemoeid bewegende uitspraak; 3°. aan deftigen, meesterlijken stijl; 4°. aan zuiveren en rijken inhoud; en 5°. aan ziel en zinnen rakende toepassing van het Woord.

En nu acht hij, dat ieder vrij moet zijn om te kerken bij dien Predikant, die voor zijn oor en verstand en hart en leven het best aan deze gestelde eischen beantwoordt.

Gehel dus het stelsel, dat zoo jarenlang door de gemeente gevolgd en er bij de gemeente ingegaan is: Bij de beste Predikanten stikvolle beurten, bij andere een dun gezaaid gehoor, en bij wie tusschenin liggen een middelmatige opkomst.

En al stemt nu ieder toe, dat dit zoo blijven kon, ook al bondt ge elk Predikant aan een vast kerkgebouw, toch verheven we niet, dat deze praktijk zulk een binden aan één kerkgebouw volstrekt doelloos zou maken, en hoogstens tot het voorstel zou kunnen leiden, om de Predikanten met den sterksten loop aan het ruimste kerkgebouw te verbinden, en de Predikanten met minder loop aan de kleinere gebouwen.

Dat zoo echter uitsluitend een maatregel van nuttigheid zijn en de kwestie in haar hart niet raken.

Om een welgewikt oordeel te vellen, is het daarom noodig dat deze twee stelsels met hun voor- en nadeelen tegenover elkander te plaatsen, en daarbij aan te nemen, dat in het door ons bedoelde stelsel dezelfde Predikant, evenals op een dorp, geregeld in hetzelfde gebouw predikt, en dat dezelfde gemeenteleden, evenals op een dorp, geregeld daar ter plaats kerken. Terwijl hier dan tegenover staat het thans geldende stelsel van bij toerbeurt rondpredikende

Predikanten, die een los en wisselend gehoor hebben, dat hen van kerk tot kerk aaloop.

Beginnen we nu met dit laatste, thans vergeende stelsel, dat heeft dit ongetwijfeld de navolgende niet te loochenen nadeelen.

1°. Dat geregelde plaatsverdeling niet wel mogelijk is. Stelt ge alle plaatsen vrij, dan stroomt in hetzelfde kerkgebouw bij elke beurt een anders saamgesteld gehoor, zit men nu hier, dan daar, en is de rustige indeeling dat ieder zijn eigen plaats zal hebben, en weet dat die plaats zijn is, ondenkbaar.

Want wel kan men een vaste onbetaalde plaats toekennen, maar niet aan alle leden in alle kerkgebouwen. Een vaste plaats is niet toe te wijzen dan in één gebouw.

Maar overmits het kerken in eenzelfde gebouw in strijd is met het stelsel, baat het niet of ge al die vaste plaatsen openstelt. Onder dat stelsel maakt men hier geen gebruik van; zal het aantal genomen plaatsen altoos klein, dat der onbezette plaatsen het grootst blijven; en als niet de gewilde Prediker optreedt, blijven de genomen plaatsen toch onbezett.

Verhuring van plaatsen belet dit niet. Bijna niemand toch zal voor heel zijn gezin plaatsen in alle kerkgebouwen nemen. Hoogstens in één of twee. En dan alleen zal hij onder dat stelsel van die plaatsen profiteren, als de man dien hij hooren wil, aan de beurt is. Anders laat hij ze leeg staan.

In geen geval is alsoo onder de heerschappij van dit stelsel rustige orde en stille bezetting der plaatsen te verkrijgen, tenzij ge zegt: Wel de Predikant moet rondpreken, maar de leden moeten altijd in hetzelfde gebouw gaan, wat er op neerkomt, dat ge het stelsel reeds half verloochent.

2°. Uit dit eerste kwaad nu vloeit allerlei verder ongerief voort. De één maal een meer dan half leeg kerk, de menschen verstrooid, ongezellig en onopwekkend. De andere maal alles stopvol, de gangpaden ingenomen, dringen en stuwen van alle kant.

Bij volle beurten moest men soms om acht uur 's morgens te Amsterdam reeds voor de kerkeur staan te wachten, om als de deur opening, er in gedrongen te worden, op een draf naar het ruim, en over stoelen en banken te vliegen, om het eerst een plaats te vermeersteren. Vandaar soms heftige tooncelen, die alle stichting wegnamen, en allerlei hulp noodig maakten om de orde te herstellen.

Toch hielp dit vaak niet, en soms moesten honderden, die absoluut geen plaats konden krijgen, onverschutter zake terugkeeren. Die keerden dan of teleurgesteld huiswaarts, of gingen naar een andere kerk, waar ze te laat binnenvielen, en de rust verstoorden.

En hierbij kwam dan nog, dat vooral in den zomer, op heete dagen, dit soms meer dan anderhalf uur vroeger in de kerk zitten, de temperatuur zoo verhoogde en de atmosfeer zoo bedierf, dat er als de kerk eindelijk aanging, een benauwde hitte heerschte, die ieder afmatte.

Alsmede dat het ondoenlijk was in dien langen tijd vooral zich bezig te houden, zoodat er een gegons als in een koliefhuis heerschte, en er van stichtelijke voorbereiding voor den Dienst soms geen sprake was.

Ook was het preken in zoo propvolle beurten, en bij zulk een temperatuur, voor den prediker zoo uitputtend, dat hij, letterlijk met geen drogen draad aan het lijf thuis kwam, en den Maandag daarna soms geen half mensch was.

Niet minder leden ook Diakenen en Collectanten hinderd, die door zulke beurten met den zak rond moesten, en zich bijna niet konden voortbewegen.

Wil men, altoes in hoofdzak stofelijke bezwaren, maar die dan toch meetellen, omdat ze de huisgezinnen in de war stuurden, allerlei koude en ongemak door hitte lieten belopen, en zeer zeker ook op de geestelijke gesteldheid der gemoeerden invloed oefenden.

En al is het nu zoo, dat deze nadeelen zich thans niet meer in die mate doen gevoelen, en voornamelijk alleen in steden als Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en 's-Gravenhage zich voordeden, toch mag niet voorbijgaten, dat het alles volgt uit het stelsel als zoodanig.

Een stelsel dat leidt aan deze innerlijke tegenstrijdigheid, dat men de gemeente te daarbij acht om saam te vergaderen, en daarom zegt dat ze in tien, twaalf gebouwen verdeeld moet worden, en dat men nochtans een regel volgt, die eischen zou dat desniettemin zoogoed als gansch de gemeente in één gebouw zou kunnen willen opgaan.

Immers dat velen elders gingen, was dan nog meest, omdat ze vreesden toch geen plaats te zullen vinden, en ook omdat bij zulk kerkbezoek de regel gold, dat de brutaal de halve wereld inhebben, en dat iemand van zachter en bescheidener natuur zich aan zulk een gedrang en gestoot niet waagde.

Beroeping of Oproeping?

IV.

Is »opleiding«, rechtstreeksche »opleiding« goed en billijk en gewenst? Dreigt zulk een »opleiding« niet in *dressuur* te ontvallen? Gaat ze niet van verkeerde beginselen uit?

Ziedaar de vraag.

En dan achten we deze vraag in bevestigenden zin te moeten beantwoorden, indien hieronder verstaan wordt, dat de kerk, of iemand van kerkwege, bepaalt: Zoo en zoo wil ik u hebben. Op die en die wijs zult gij zoo worden. En op deze en die manier zal ik u daartoe vervormen.

Dit stelsel toch gaat uit van de o. i. niet wel houdbare veronderstelling, alsof de

levensfeer van den Zoon buiten verband stond met de levensfeer des Vaders in zijn Scheppingsordinantien en in zijn Voorzienig bestel.

Een nooit goed te keuren dualisme. Handhaaft en erkent men daarentegen tusschen het algemeen menschelijk leven en het kerkelijk leven, en evenzo tusschen het leven van de kerk als organisme en van de kerk als instituut, het rechte verband gelijk dat gegrondvest ligt in de belijdenis der Drie-eenheid en van haar werkingen, dan moet hetgeen de kerk, ook wat het ambt betreft, noodig heeft, spontaan uit het leven opkomen, en heeft zij slechts den sikkelt te slaan in hetgeen God voor haar bereid heeft.

Ze vindt dan een aantal mannen voor het ambt gereed, ze keurt die, en hoogstens geeft ze hun voor den praktisch *formelen* dienst de gewenste instructie.

Het was in dien laatsten zin, dat meer dan één Gereformeerde kerk in de dagen der Reformatie een afzonderlijke school voor praktische instructie stichtte. De jonge mannen studeerden dan eerst aan de Universiteit. Maar na afdrop van die studien gingen ze voor één jaar in een Predikantenschool, om in zake hun ambt, predikwijze, wijze van catechiseren enz. nader oefening te ontvangen.

Of ook waar zulk een *oefenschool* (heel iets anders dan een *opleidingschool*) ontbrak, gingen ze een jaar of langer bij een bejaard Predikant in de leer, en deden hun proef met zijn praktische ervaring en praktische levenswijze in zake het ambt.

Dit toch is iets speciaals, dat zich wel aan moet sluiten aan de algemeen geldende regels voor paedagogiek, rhetoriek enz., maar dat kerkelijk toch *nadere toepassing* eischt.

Hier geldt het tot op zekere hoogte metterdaad *kerkelyke dressuur*.

Op dit standpunt is dan de gang van zaken deze, dat onder Gods Voorzienig bestel zeker aantal jonge mannen, reeds van hun twaalfde jaar af, naar de intentie van hun ouders of voogden, en slechts voor een klein deel uit eigen aandrif, den weg opgaan, om zich gymnasiaal en universitair gereed te maken voor den kerkelijken dienst.

Dat ze, na volbrachte studien, zich door de kerken laten keuren, of de kerken hen geschikt oordeelen.

Dat de kerken hun daarna de speciale technische dressuur geven.

En dat zoodanige kerken, als ze vacant zijn, uit deze mannen een beroep doen.

Twee lijnen loopen dan in een snijpunt saam, enerzijds de lijn in het leven van deze jonge mannen, en anderzijds de lijn van het leven en den nood der kerken. En het einde is, dat kerk en predikers huwen.

En ditzelfde nu geldt natuurlijk evenzo voor den dienst des Woords, die op het erf der Zending wordt volbracht.

Ook te dien opzichte zal de normale toestand eerst dan bereikt zijn, als uit het gewone leven, onder Gods Voorzienig bestel, de aandrif opkomt, om meer bijzonder tot dezen Dienst te mogen ingaan; indien voorts de jonge mannen, in wie deze aandrif werkt, van hun twaalfde jaar af gymnasiaal en universitaire studie volgen; en indien de kerken zich bereid verklaren om zulke jonge mannen nader ook voor dezen dienst te keuren, en beroepbaar te stellen, nadat ze ten genoegen der kerken nog dien praktischen cursus zullen doorloopen hebben, dien speciaal deze dienst vordert, hetzij in een afzonderlijke stichting hiervoor, hetzij als helper van een geoufend en wijs man op het veld zelf der Zending.

Gelijk nu de kerken beroepbaar verklaren voor den dienst des Woords hier te lande, zouden zij dan tevens beroepbaar verklaren voor den dienst des Woords in de Zending.

Een zendende kerk zou dan uit deze jonge mannen te kiezen hebben, en hierin zou de waarborg liggen, dat niemand zou uitgaan, dan na door de kerken te zijn gekeurd.

Volledigheidshalve voegen we hier alleen nog aan toe, dat er een toestand denkbaar is, waarin zulke jonge mannen geen gereede gelegenheid voor hun vorming vinden zouden. Welnu, zoolang de toestand aanhoudt, zou dan een hulpinrichting hiervoor te organiseren zijn, naar den vasten regel, dat de kerken zelve in alles te voorzien hebben, waaraan niet reeds door de actie van de kerk als organisme, spontaan, in het gewone leven voorzien wordt.

Doch dit raakt een exceptie, niet den regel.

Hieruit volgt dus, dat het noch verwaand noch aanmatigend is te achten, zoo een jong man zich zulk een dienst voorstelt, zulk een dienst in de Zending begeert, en zich begeeft in den weg, om zich daarvoor te bekwaamen. Mits hij, en hier komt het op aan, de vraag of hij gaan zal en *waarheen* hij gaan zal, geheel in het oordeel der kerken laat.

Van zijn kant gaat het dan niet verder, dan dat hij er de studien voor maakt, en er zich op voorbereidt, en er zich voor keuren laat. Dan weten de kerken uit die keur, dat hij bereid, toegestemd en gezind is. En alle verdere beslissing komt dan niet van hem, maar uit het beroep eener kerk.

Intusschen kunnen de kerken ook bepalen, dat b. v. niemand in dezen dienst zal worden toegelaten dan na gedurende drie of meer jaren hier te lande te hebben gediend; en in elk geval moet wie in dezen dienst gaan wil, zoolang hij hiervoor nog geen beroep ontving, bereid zijn, zoolang de kerken hier te lande te dienen; ook al geschiedt dit op beding, dat hij, in de Zending geroepen wordende, vrij zal zijn zulk een roeping te volgen. Ook uit ander oogpunt kon het zelfs goed zijn, dat niemand uitga, dan b. v. op dertigjarige leeftijd, uit hoofde van zijn eenzame positie en de zware verantwoordelijkheid, zonder ander leiding en advies, die op hem zal komen te rusten.

Maar ook al gaan we uit van dien meest gewenschten toestand, dan zou nog een kerk, die zenden, wilde, geen oproeping hebben te plaatsen, of iemand zich aanbod. Immers het zou dan officieel bekend zijn, wie er voor geëxamineerd en beroepbaar gesteld waren; over hun persoon, karakter, dienst en gave, zou men uit het advies der classis kunnen oordeelen; en het beroep zou kunnen geschieden met volledige kennis van zaken.

Zelfs maakt het feit, dat men alzoo in den regel reeds dienstdoende Predikanten zou zenden, de zaak nog kiescher.

Een Predikant toch staat ten deze niet met een Propoent gelijk. Een Propoent is altoos iemand die een dienst *zoekt*, een Predikant iemand die een dienst *heeft*. Een Propoent is min of meer een *onbekende*, een Predikant is *openbaar* geworden in zijn dienst. En ook een Propoent kan zich aanbieden zonder te kwetsen, een Predikant berispt, zoo hij niet wordt aangenomen, door elke sollicitatie zijn verhouding tot de kerk die hij dient. Hij wilde weg, en zie hij moet blijven.

En zoo stemt alles saam, om ook voor den dienst der Zending dezen regel steeds den meest wenschelijken te keuren, dat de voorbereiding voor dezen dienst in den gewonen weg ga, dat daarna de kerken keuren, en dat ten slotte *eene kerk* roept.

Uit de Pers.

In het *Geref. Volksblad* (Red. De Haas) leent men het volgende:

In het Engelsche Tijdschrift *The Presbyterian* van Dinsdag 17 December j.l. vinden wij een artikel van de hand des heeren Jan Barger, ouderling van de Engelsche Gereformeerde kerk te Manchester.

Dit artikel geeft zijn indruk weder, dien hij van onze Generale Synode te Middelburg heeft ontvangen en luidt vertaald, aldus:

De Gereformeerde kerken in Nederland.
Bij de Commissie, die belast was de correspondentie tusschen de koloniale en andere kerken en de Presbyteriaansche kerk van Engeland is een belangrijk rapport ingediend van de Nederlandsche Synode, waarbij de welerevr. W. Campbell van Formosa en Mr. Jan Barger de Presbyteriaansche kerk van Engeland vertegenwoordigen. Daar een kort verslag van de verhandelingen, aldaar gehouden, in 't laatst van September verschenen in de *Presbyterian* (een Engelsch kerkelijk blad), behoeven wij niet te herhalen wat gezegd werd omtrent de hartelijke ontvangst van de Engelsche afgevaardigden; maar Mr. Jan Barger, die dit verslag gereed gemaakt heeft, voegt er de volgende opmerkingen aan toe, die onze lezers belang zullen inboezemen: »Het kan misschien geen kwaad, als ik twee Commissie mijne indrukken geef van deze Nederlandsche kerk die gevraagd zijn op vroegere betrekkingen, op verhoudingen, betrekken naderhand, en op mijn beroep aan de Synode te Middelburg.

Deze kerk is eene vereeniging van twee scheidingen uit de Nederlandsche Hervormde kerk. De eerste scheiding had plaats voor ongeveer 70 jaar, de tweede voor ongeveer 12 jaar, kerkengroepen die omstreeks 3 jaar geleden zich vereenigd hebben onder den naam van Gereformeerde kerken van Nederland A en B — A voor kerken van de eerste, B voor kerken van de tweede scheiding. Hare eerste Synode werd in 1893 gehouden in de historisch vermaarde stad Dordrecht.

Er bestond tusschen de twee taliken eenige geringe verschillen, voornamelijk in zake de kerkelijke en hiervan de onderscheiding A en B.

Het werlt bij de vereeniging wenselijk bedacht, dat, wanneer wederzijds vertrouwen en liefde toenam, de twee uitgetreden groepen volkomen te zamen zouden smelten en dat de verschillen die nog tusschen hen bestonden, van heveler zouden verdwijnen. Dit voorgevoel is, wat ik blijde ben te kunnen mededeelen, meer en meer bevestigd geworden; en terwijl ik te Amsterdam was, na de Synode bezocht te hebben, werden afschriften van een ontwerp voor eene volkomen ineenstemming van de twee takken aldaar onder de leden in die stad rondgezonden. Dit ontwerp scheen een gunstige ontvangst te krijgen, en als men het zoover brengen kon, dat de letters A en B in de Amsterdamse gemeente weg-vallen, zullen andere steden ongetwijfeld aangevoeld worden, om het voorbeeld van de hoofdstad te volgen, en alhoos kunnen wij hopen op een algeheel samenschmelten van de gehele kerk in de naaste toekomst.

Deze kerk is inderdaad de kerk van het volk; haar leden behooren tot de werkende en tot de middelklasse. Van hen, die zachte kleederen dragen, worden er maar weinig onder hen gevonden. De toestand in Holland schijnt het tegengestelde te zijn van wat het in dit land is. Terwijl het hier de voornaamste moeilijkheid is, hoe de massa aan te trekken door ze in Gods Heils-te brengen, schijnt de voornaamste moeilijkheid in Holland te zijn, hoe op 't volk in te werken. De verhandelingen op de Synode waren gekenmerkt door grooten ernst. Gedurende mijne aanwezigheid van twee dagen werd een aanzienlijk deel van den tijd besteed in 't bespreken van vraagstukken aangaande inwendige regelingen, maar in deze zaken treed ik niet. De brandende kwestie was die der Zending. Rapporten, vele bladzijden lang, werden ingediend en in behandeling genomen, en uit een later courantenverslag heb ik vernomen, dat men is besloten tot een modus operandi 't welk, naar te hopen is, nieuwe belangstelling en ernst in 't zendingswerk alar kerken brengen en dat leiden zal tot een uitbreiding van des Meesters Koninkrijk voornamelijk op 't eiland Java, dat beschouwd wordt als de parel van de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen.

In de *Presbyterian* van den 24sten September werd een kort verslag gegeven van de Nederlandsche Synode. Een afschrift van dit blad werd door mij naar den President van de Synode gestuurd, den Welerevarden heer B. van Schielvan, en ik besloot mijn rapport met eene mededeeling die ik van hem ontving en den raad, daarin gegeven, welken ik in de zorgvuldige overweging van ure Commissie aanbeveel.

De mededeeling is gedateerd
Amsterdam, 16 Oct. 1896.

Waarde Heer en Broeder. — Dank voor 't zenden van een afschrift van *The Presbyterian*, waarin gij een kort verslag geeft van de Synode en van de inhoud, die zij op u maakt. Wij hopen, dat deze gunstige indrukken een middel wezen moge, om het ruiterstrijd tusschen de twee kerken te bevorderen.

Voor dit doel zou het zeer wenschelijk zijn, dat van beide zijden de broeders, die beide talen konden spreken, de vergaderingen zouden bijwonen, niet alleen voor een paar dagen, maar voor den ganschen tijd der Synode en een werkzaam model nemen in het behandelde, zoodat er niet alleen bezoeken zouden zijn voor den vorm, maar dat zij meer één zouden zijn in den familietiering.

Het blad voegt er aan toe:

Tot zoover Mr. Barger, — een onzer lieve vrienden, die ons onze jeugd herinnerd. Slechts zij hem, door middel van ons blad, dat omzen hartelijken dank hem bringe voor de warme belangstelling in ons kerkelijk leven, even opgemerkt, dat zins voorstelling van de betrekking die bekeerde A en B niet geheel juist is.

Maar dit is onzen broeder, die reeds langer dan

een kwart eeuw in Engeland woont niet enkel te dullen.
Honderden Hollandse broeders en zusters, leden onze kerken, hebben nu altoos een geheel veranderde voorstelling van deze onderscheidingen.
Zeer te wenschen ware het thans mede daarom, dat de onderscheiding nooit ware gemaakt. De Verenigde Generale Synode van 1892 te Amsterdam heeft van A en B en C gesproken ter aanduiding van de oudere en de jongere plaatselijke kerkformaties, die van dat oogenblik af in een kerkverband verenigd hebben, dit louter en uitsluitend, opdat de burgerlijke overheden en vele onderbevelhebbers het juiste adres van ieder deel der plaatselijke Gereformeerde kerken zouden mogen weten, zoolang deze nog niet tot finale plaatselijke ineenstemming gekomen mocht zijn.

Dat betekenen die beginletters van het alfabet. Een huisnummer.
Een adresletter.
Meer niet en anders niet.

Dus ook niet een aanduiding zoolals men het broeder Barger wellicht bij zijn verblijf in het oude Nederland heeft meegedeeld: de aanduiding van huisnummers, eigenaardigheden en bijzonderheden, die de beide verenigde groepen voor de vereniging en bij bijzondere plaatselijke niet-samenstelling ook na de vereniging ieder voor zich op na houden zouden.
Ook dit is een der vele legenden die men, te goeder trouw, nog altoos uit liefde tot de Gereformeerde kerken, natuurlijk blijft rondzetten. En nu reeds gelijk uit het bovenstaande blijkt ook de Engelse Christenen gelooven. Misschien heeft echter broeder M. Barger wel eens gelegenheid deze lapsus historici in zijn vriendenkringen te herstellen.

Brengt intusschen dit nummer van ons blad hem nog eenmaal onzen warmen dank voor de zijnen belangstelling in zijn Vaderlandsche moederkerk.

Uitnemend, maar laat de Red. dit stukje nu ook in de Presbyteriaansche plaatsen?
Anders blijft men in Engeland op het dwaalspoor.

Ruiftenland.

Frankrijk. Verschillende oordeelvellingen over de conferentie te Lyon.
In Protestantische kringen van Frankrijk droomde men sedert eenige jaren van een vereniging van alle, die den naam van Protestanten dragen. Door de officieuze synodale organisatie zijn de orthodoxen, en door de „delegation liberale“ de rationalisten vereenigd. De officieuze synode besloot met de delegation liberale een conferentie te houden te Lyon, welke niet anders dan louter administratieve bevoegdheid zou hebben.

Wij hebben dit van den beginne af aan betrouwd, en de uitkomst zal den blijken, dat wij hierin niet hebben misgezien; en van lieverde zal de administratieve bevoegdheid veranderen in de bevoegdheid, de regering der kerk niet te oefenen. De hoogleraar Sabatier beweerde, dat het doel, dat men naaefte, niet op één lijn te stellen was met de pogingen die men in het werk heeft gesteld, m. a. w., dat na 208 afgevaardigden van de conseratoren te hebben doen bijkomen, het reus was, dat men moest beginnen, om af te snijden alle vraagstukken, die het geloof raken, d. w. z. het essentiële en wat de substantie en het leven der kerken uitmaakt. Het eenige onderwerp, dat op deze samenkomst kon behandeld worden, was, om de verhoudingen met den Staat gemakkelijker te maken.

In de Refuge, het orgaan der Waalsche kerken van Nederland, lezen wij in het nummer van 18 December het volgende:

„Het is waar, dat men te Lyon gekomen is tot een tijdelijke en vage overeenstemming omtrent de administratieve kwestieën, maar op het oogenblik, waarop deze overeenkomst stond gevonden te worden, heeft zich een vreemd feit voorgedaan: een aaneenschakeling van de meerderheid heeft zich van haar afgescheiden, om zich bij de minderheid te voegen, welke aldus tot meerderheid werd. Een zeker getal rechtvaardigen, die diep met hunne broeders in het geloof en in de leer vereenigd zijn, hebben zich van hen afgescheiden, om zich met de liberalen te vereenigen, van welken zij in den grond gescheiden zijn in alles, wat de leer en het geloof betreft. Indien zij deze houding blijven aannemen; indien, gelijk sommigen van hen verklaren, zij met de orthodoxen zijn in alles, wat de leer aangaat, en met de liberalen in alles wat de administratie en de besturing der kerk betreft; dan zal men zien gebeuren, dat de kerk zal geregeerd worden door de minderheid, die de fundamenteelen der kerk onverwipet, tegen het verlangen der meerderheid, die er ten zeerste aan gehecht blijft; en in elk geval zal deze minderheid, meerderheid geworden zijnde, verklaren en beslissen, dat de kwestieën van leer en geloof moeten afgesneden worden gelijk dit te Lyon geschied is, omdat zij den vrede dreigen te verstoren.

De gevolgen van dergelijke staat van zaken kan men gemakkelijk voorzien.
Immiddels hebben de vertoerders der rechten der linkerzijde een triumphtocht aan, maar wij verklaren, dat, indien er overwinning is, dit niet is de overwinning der waarheid, maar die der verwarring van de menschen en van de zaken.”

Met dit oordeel kunnen wij van harte instemmen.

Engeland. Het schijnt, dat vroeger de bisschoppen der Anglicaansche kerk verkozen werden door de gemeente. In de Liturgie der Episcopale kerk is daarvan nog eenig spoor te ontdekken. Maar in de laatste tijden is de verkiezing der bisschoppen steeds uitgegaan van de koningin, omdat deze feitelijk het hoofd is der Episcopale kerk van Engeland. De benoeming van een aartsbischop is daardoor een politieke daad geworden, waartoe men alleid, welke richting de Kroon bij het bestruen van de kerk van Engeland volgen wil.

Toen deze dagen de nieuw benoemde aartsbischop van Canterbury tot zijn ambt werd gewijd, verbleef een gemeentelid, de heer Steenwood, zijn stem, om onder een groote opschudding er tegen te protesteerden, dat deze kerkvoorst door de regering was benoemd.

Rusland. Bekend is het, dat het Sundisme zich in Rusland openbaart als een secte, welke nauwe verwantschap heeft met de Doopsgezinden. Toch heeft men van Russische zijde aan de Lutherische verweeten, dat zij het Sundisme bevorderen. Niets is minder waar. Het Sundisme is verwant met het Baptisme.

Die Baptistenpredikers brengen soms Lutherische gemeenten in de war. Het gebeurt, dat er in een Lutherische gemeente een Baptistenprediker optreedt, die alles in rep en roer weet te brengen, zoodat de menschen gaan meenen, dat, als zij door den Baptistenprediker bekeerd zijn, zij niet meer de leer en de sacramenten van de Lutherische kerk noodig hebben. Het gebeurt dan wel, dat een schare jeugdelieden zingend het dorp doortrekt en ieder dien zij tegenkomen

staande houdt om hem de vraag te doen of hij bekeerd is. Of men houdt het er voor, dat dengene dien men ontmoet reeds toegebracht is en men roept hem toe: „Jesus leeft!“ dan wordt hij ombeleid en met de broederkus begroet. Dergelijke verschijnselen duren uitkijns niet lang, maar sommigen blijven toch de Baptistische leer aankleven en dan is de eenheid der Lutherische gemeente verbroken. Men houdt het er in Lutherische kringen voor, dat het Sundisme, het Methodisme en Baptisme even gevaarlijk zijn voor de Lutherische kerk in Rusland als de orthodoxe staatskerk. Zij, die dus van oordeel zijn, dat het Sundisme in een vriendschappelijke verhouding staat tot de Lutherische kerk, vergissen zich zeer.

Het optreden der Sundisten is een aanklacht tegen de Grieksch-orthodoxe staatskerk.

De procureur der Heilige Synode der Grieksch-orthodoxe kerk Pobedonozew is in dezen tijd in Rusland nog steeds een man van grooten invloed, al worden de Lutherischen in de Oostzeeprovincien niet meer zoo zwaar vervolgd, als voor eenige jaren. Onlangs is hij opgetreden tegen den bekenden graaf Leo Tolstoj, dien hij beschuldigt van afwijking van de leer der orthodoxe kerk. De geschriften van den graaf zijn onderzocht door een commissie, bestaande uit drie metropolitaanen, vier aartsbisschoppen en vijf bisschoppen, terwijl de Heilige Synode, op advies van bovengenoemde commissie, den graaf heeft geëxcommuniceerd.

De *Semaine Religieuse*, een Zwitsersche blad, is van oordeel, dat het gevolg van dezen ban voor Tolstoj zal zijn, dat sommige van zijne geschriften in Rusland niet meer zullen mogen verkocht worden.

Maar in Rusland vreest men, dat Tolstoj met geweld zal overgebracht worden naar een klooster en beroofd worden van een deel zijner burgerrechten. Wie weet, of de bekende schrijver niet nog eenmaal naar Siberië verbannen wordt, gelijk enkele Lutherische predikanten. In Rusland volgt men toch het stelzel dat de dwaling met geweld moet worden tegengestaan, en zoolang Pobedonozew in zulk een groot aanzien staat bij den Czar, zal het wel aldus blijven.

Gemengd Nieuws.

De Sultan gaat voort met de Armeniërs te vervolgen. Tien Armenische meisjes van 8 tot 10 jaar, wier vaders bij het bloedbad in Arabkir gedood werden, kwamen de laatste week van het vorig jaar te Konstantinopel aan, om in het daarstaande Duitse weeshuis gebracht te worden. Op direct bevel van den Sultan werden zij aan de Turkische politie overgeleverd; waarschijnlijk zullen dan ook deze kinderen verdwijnen.

Schuldr Pascha is van zijne reis uit Klein-Azië teruggekeerd. Hij ging van plaats tot plaats, om sidi, naar de opdracht des Sultans, van de toedracht op de hoogte te stellen. Het resultaat van deze reis is het besluit van den Verbevene Porte, om in de Europeesche landen de Evangelische zendelingen als de eigenlijke schulddigen aan te duiden, en om daarna alle zendelingen het land uit te wijzen, daar zij voortnamelijk deelnemen in het werk tot ondersteuning van hen, die zoo vreeselijk van de vervolging der Turken te lijden hadden. Reeds voor een paar was een frans uitgevaardigd, waarbij alle zendelingen uit het land werden gezonden; doch deze meest ingetrokken worden.

De nummers der *Leipziger Zeitung*, in welke de nadere bijzonderheden van het vermoorden der zendelingen Segebroek en Over geschilderd werden, zijn aan de Russische grenzen teruggezonden. In Mitau wilde de Censur aanvankelijk niet hebben, dat het bericht van den moord geluist niet. Om de oproeping van een zendingsstation aan den Meru op te richten mag de Russische grenzen niet passeren; al te maal bewijzen, dat men in Rusland de oogen voor de treurige werkelijkheid wenscht te sluiten.

WINKEL.

Over Kinderen.

BU GROOTMOEDER.

II.

„Je ziet wel Smith,” zoo sprak menigmaal een matroos tot den vader, „waar het met den jongen heen moet. De jonge haan kraait zoolals de oude 't hem geleerd heeft. (Dit is 't zelfde als wij Nederlanders bedoelen met . . . de lezer weet wel welk spreekwoord). Walter luistert nu al zoo naar al wat hij van de zee hoort, dat je hem wel niet lang hier aalt houden. Hij wordt je opvolger als zeeman!”

„Hoho,” zei Smith dan, „hij is nog op school en gaat hij daar af, dan is 't best mogelijk dat hij mij komt helpen. 't Is hier droeg genoeg, en als hij aan land rijkelijk zijn brood kan hebben, waarom zou hij 't dan op 't water zoeken?”

„Je zult zien,” dat je hem niet houdt”, was dan gemeenlijk het antwoord.

En dat scheen zoo te zullen wezen. Want op school hield Walter het evenmin uit als indertijd onze Michiel de Ruiter. Hij wilde wel leeren en ook wel luisteren, maar stilzitten was hem onmogelijk, en vechten uit meensens of om de pret was hem een ware onpanning.

Doch natuurlijk had de meester daar veel tegen, en beduidde dat onzen vriend eerst met woorden, en toen dat niet hielp met een berkenstok, wat heel verstandig was. Evenwel, het baatte weinig. Walter leende niet veel, wijl hij zich geen moeite gaf te onthouden en begon de school als de laatste plaats der wereld te beschouwen, omdat niet iedereen er doen kon wat hij wilde. Meermalen werd hij weggezonden. Maar dan kwam vader, die er terecht op stond dat zijn jongen wat leeren aan, en praatte zoolang tot de meester zich liet overhalen, om het weder eens te proberen. Zoo ging het tot Walter dertien jaar was, en hij tot zijn zeer groote blijdschap voorgoed de school vaarwel zei.

Behalve vele vrienden onder de zeelieden bezat Walter ook nog een vriendin en wel een zeer oude. Dit was geen ander dan zijn grootmoeder, in wie zijn moeder een dochter was.

Deze oude vrouw, een weduwe, leefde alleen in een huisje, niet ver van de herberg. Ook zij had, gelijk haar dochter en schoonzoon, vroeger buiten God geleefd en dus haar kinderen ook niet in zijn vrees grootgebracht. Ook met haar had nooit een predikant over den weg des behouds gesproken. Want in dien tijd waren er in de Engelse kerk niet weinig leeraars gelijk die, welke ik u zooveen beschreef. Meer dan een ging liever uit om vossat dan om menschen te vangen.

Toen echter verwaakte de Heere thans, die uitgingen tot de armen en verwaarloosden; in de struiken en de hegen, de hutten en de stegen om hun het woord Gods te prediken. Men noemde deze lieften spottend Methodisten, en zij hadden veel te lijden. Doch zij gingen het land door en predikten het Evangelie, dat toen in de kerk heel schaarsch was. En zoo werden die

predikers, al hadden zij ook hun gebreken, toch tot een zegen voor velen, die anders nooit het Evangelie hadden gehoord.

Ook de schoommoeder van Smith behoorde tot degenen, die zulk een prediking in het veld hadden bijgewoond — in de kerk kwam zij nooit — en door den Heere God in het hart was gegrepen. Zij leerde zich zelf kennen als een zondares, verdoemelijk voor God, maar ook had zij vernomen van de genade Gods in Christus, en des Heeren Geest werkte in haar, zoodat zij niet verwijfelde noch ook onverschillig werd, maar het Evangelie geloofde, dat haar gebracht was. Dit was in de dagen waarvan ik spreek reeds jaren geleden, doch in dien tijd had het zaad des Woords diepe wortelen in het hart der oude vrouw geschoten. De Bijbel was haar liefste boek geworden en de dienst des Heeren haar lust. Zeer smarte het haar, dat zij haar kinderen niet bij deze dingen had grootgebracht en ook dat Smith noch zijn vrouw in den weg des Heeren wandelden. Zij trachtte dan ook hen te vernemen en te waarschuwen, doch het baatte weinig. Want het hart zool van den man als de vrouw was geheel met de dingen dezer wereld vervuld, en eigenlijk waren zij bij, dat moeder te zwak was om veel bij hen te komen. Zelf zochten zij haar maar zelden op. Zij hadden het te druk, zelden zij. Doch de waarheid was, dat zij sinds moeder „zijn” was geworden, haar gezelschap best konden missen.

Geluklijk hadden noch vader noch moeder er tegen, dat hun kinderen grootmoeder bezochten. En dit was zoolwel voor Walter en zijn zusje als voor de oude vrouw recht verblifdend. Want grootmoeder hield veel van de kinderen en zij van haar. Nu daar was reden voor. Grootmoeder ontving haar kleine gasten altijd heel vriendelijk, kon ook best wat drukte en leven verdragen en zorgde daarbij dat zij geen gebrek leden. Vooral in den vruchtentijd was een wandeling naar grootmoeder, die een aardigen tuin had, een waar feest voor de kleinen, die, al ontbrak het hun niet aan het noodige, toch gelijk meer kinderen, nog altijd wel iets lustten. Daarbij echter was er nog iets, dat Walter en zijn zusje aantrok. Grootmoeder kon namelijk zeer mooi vertellen, moeier dan moeder, ja zelfs dan de meester op school. Als zij in haar leunstoel zat en de twee kinderen voor haar, dan zaten de laatste als muusjes zoo stil te luisteren naar de schoone geschiedenissen die de oude vrouw verhaalde.

En wat vertelde zij dan? Wel, grootmoeder wist geen andere geschiedenissen dan die zij in haar Bijbel gelezen had; dat zijn trouwen ook de beste. De kinderen luisterden dan als vinken. Zij hadden de geschiedenissen, die ons in Gods Woord verhaald worden, nooit gehoord; 't was alles nieuw voor hen, en daar ze beiden goed van geheugen waren en 't volstrekt niet verveld vonden, als grootmoeder nog eens vertelde wat zij al gehoord hadden, ja daar wel om vroegen, bleef het gehoorde ook in hun geheugen. Later zouden zij daar de vruchten van plukken!

Al waren nu ook de kinderen nog jong, toch merkten zij heel goed dat het bij grootmoeder anders toeging dan bij hen aan huis. Niet slechts dat het er zoo stil was — dit was heel natuurlijk — maar vooral doordat duidelijk viel te merken, hoe de oude vrouw liefst sprak van die dingen, waar de ouders liefst over zwegen.

Soms brachten de kinderen een geheel dag bij de oude vrouw door, en dan kregen zij eerst recht den indruk hoe geheel anders 't hier was dan te huis. Grootmoeder begon haar dagwerk met het lezen van Gods Woord en met gebed. Zelfs zong zij nu en dan een psalm, terwijl zij bezig was het eten klaar te maken. Ook als zij met de kinderen wandelde en over allerlei dingen praatte, was er toch een groot onderscheid tusschen hetgeen Walter nu, en wat hij anders van vaders klanten in de herberg hoorde. De kleine Ellen — zoo heette het meisje — had er zelfs moeder eens op haar manier naar gevraagd, waarom het bij grootmoeder toch zoo anders was dan in huis. Maar moeder had daarop niet geantwoord. Toen had Ellen het aan iemand anders gevraagd en die zei: Dat komt omdat je grootmoeder een „rijne” is. Daarmede echter was Ellen niet veel wijzer geworden.

AAN VRAGERS.

Hier op het dorp zegt men wel eens als iemand ergens geen lust in heeft: „hij heeft er een broer aan dood”. Wat kan dat beteekenen?

G.

Dit is, geloof ik, nog al duidelijk. Als ik b. v. aan de toring een broer dood heb, zal ik voor die ziekte meer nog dan anders vrezen. Want ik heb gezien, dat ze doodelijk is en mijn bloed vervant er aan is gestorven; ik doe dus alles om haar te mijden. Doet iemand nu desgelijks met een of ander werk, dan is het evenzoo als had hij een broer daaraan dood.

CORRESPONDENTIE.

Lydia, J. R. te D. Zoodra er gelegenheid is krijgen uw vragen een beurt.

HOOGENBIRE.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken

BEROEPEN: Pietersburen en Wierhuizen, S. Datoema, te Muntmwoorde. — Twijfel, G. J. Weyenberg, te Nijkerk a/d Veluwe. — Hatam c. a. H. Thomas, cand. te Steenwijk.

AANGENOMEN: De Lier (el. 's-Gravenhage), S. O. de Los, te Zalk en Veccaten. — Zaandam B. J. H. Ferings, te Klundert. — IJstendrecht, J. van der Munick, te Zaandam.

BEROEPEN: Strijen, J. C. C. Voigt, te Fijnaart c. a. — Ooltgensplaat (el. Brille), G. de Braal, te Oosterveek. — Ootland, D. Koffieberg, te Barneveld. *Nederlandsche Hervormin Kerk.*

BEROEPEN: 's-Heer Hendrikinderen c. a. (el. Goes), Holijst, Oudam en Lopikerkapel, M. J. Beukenhorst, cand. te Doetinchem. — Neede, M. de Boer, te Breda. — Malskings, R. Hoornstra, Cammepiet, te Donkerbroek. — Burum en Munnikezijl, J. J. Knap, Waalsch pred. te Groningen. — Te An, (gem. Ruwiel), S. H. Buitendijk, te IJsselstein. — Pernis, J. F. de Klerk, te Charlois c. a. — Zee-rijp (toez.), J. Broekers, te Moerkwimm. — Velmen, L. J. Blamen Heukema, te Wolvgra. — Westerbork, G. Nijhof, cand.

AANGENOMEN: Druten, M. J. Beukenhorst, cand. te Doetinchem. — Gouda, J. G. Deur, te Zetten, Indoomik en Andelat. — Harkstede, A. O. Heeling, cand.

BEROEPEN: Zutphen en Nieuwaal, J. G. C. Gobius du Sart, te Eemnes-Binnen. — Goes, H. ten Kate, te Amerongen. — Rhenen, J. Hoekstra J. J., te Heteren. — Rhenen (el. Middeldburg), A. J. Seuling, te Foudgum c. a. — Schoonoord, Wilhelmina, Goudeward, 's-Heer Hendrikinderen, Waskerke, Holijstoot en Lopikerkapel, M. J. Beukenhorst, cand. te Doetinchem. — Bur, werd en Hichum, W. Zijlstra, te Waddinxveen c. a. — Voor Hingewald, G. Lohman, te Binstoop. — Heveskes, A. O. Heeling, cand. — Beekbergen, G. van der Giessen, te

Leusden. — Minnertsga J. R. Slotemaker de Bruyne, te Haulerwijk. — Amsterdam, A. J. Th. Jonker, te Dordrecht.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AANGENOMEN: Zierikzee, G. F. Drejer, prop. te Amsterdam.

Advertentie.

Heden overleed tot onze diepe droefheid, in de vante hopen des eeuwigen levens, onze zeer geliefde Moeder, Behuwd- en Grootmoeder, Weduwe

K. GALENKAMP—WERNER, in den ouderdom van bijna 75 jaren.

Hasselt, { H. GALENKAMP.
C. H. GALENKAMP—
WEVERINK.
Amsterdam, { W. GALENKAMP.
S. GALENKAMP—
WEVERINK.
T. J. DE VRIES.
J. DE VRIES—
GALENKAMP.
A. VAN DER SLUIS,
J. VAN DER SLUIS—
GALENKAMP.
A. BONGERS.
M. BONGERS—
GALENKAMP.
C. K. GALENKAMP.
Hasselt, 26 Januari 1897.

Voor de vele en hartelijke bewijzen van deelneming, ondervonden bij het overlijden van onze hartelijk geliefde Echgenoot, Moeder en Behuwdmoeder

Mevrouw H. S. TIMMERMEESTER geb. KREMER, betuigen wij onzen hartelijken dank.

Uit aller naam,

C. G. TIMMERMEESTER.

Amsterdam, 29 Januari 1897.

L. G. WEISZ & Co.

Commisshouders in Effecten.

Prinsengracht bij de Prinsensstraat.

No. 157.

AMSTERDAM.

GEVRAAGD

eenige oude verklaringen over aparte Bijbelboeken, voor flinken prijs, o. a.: OWEN, Hebreërs, 7 deelen; GREENHILL, Ezechiel, 4 deelen, en werken van GOLZINS, HUTCHESON, DINANT, ELSENBERG, MEINERS, VITRINGA, DURHAM, P. V. D. HAGEN, V. TH. HUYZINGA, TORLAAR, LAMPE, BIERMAN, HULSHUS e. a. De aanbidding, met prijsopgaaf, mogt: „Boeken”, te zenden Bureau Herant.

Kerkgebouw te Vledder.

Na den Heere den milden gevers hartelijk dank voor de ontvangen giften sedert Sept. 1896—1 Jan. 1897: van de kerk te Ferwerd f 2.50; idem te Smilde A f 14.40; idem te 's-Gravenhage A f 20; idem te Utrecht f 13; idem te Dwingelo (langs de huizen) f 75.24; idem te Beilen (langs de huizen) f 42.70; idem te Westerboek (langs de huizen) f 26; ingekomen bij Dr. Wessels te Dwingelo van N. N. te Broek op Langdijk f 1; van E. F. R. te Sloten f 2; nagekomen giften uit Dwingelo f 2.80; uit Westerboek f 6.75. Nog altijd zijn er vele kerken, die tot nog toe aan ons vriendelijk verzoek geen geboor gaven. Ook, dat die kerken, hoorende naar het Woord des Heeren: „Draagt elkanders lasten.” in liefde gedachten aan deze arme kerk, opdat wij door de trouw onzer Gods, onder flinke steun der zusterkerken, eerlang tot den bouw van een nieuwe kerk kunnen overgaan.

Uit naam van den kerkeraad, Dr. R. VAN GIELEN.
Vledder, 25 Jan. 1897.

DE KINDERDOOP.

beschouwd met betrekking tot het bijzondere, kerkelijke en maatschappelijke leven,

DOOR

J. A. WORMSER. Derde Druk.

MET EEN INLEIDING VAN Mr. GROEN VAN PRINSTERER

en een kort woord vooraf van den zoon des schrijvers.

Prijs f 0.90.

De Uitgever:

N. V. Boekhandel, voorheen HÖVEKER & WORMSER.

Amsterdam.

P. VAN EIJK.

Firma JOHANNES KRAMER & Co.,

DAM 15—17, AMSTERDAM.

Kopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS. Wisselen Gouden, Zilveren HUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIEN en REELENINGEN. Nemen gelden a DEPOSITO 1/2 pCt. onder de prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

De Eerste Serie van de Goedkoopste Uitgave van Dr. A. KUYPER's Werken

BEVAT DE VOLGENDE DEELLEN:

VOOR EEN DISTEL EEN BIRTH. A / 0.60, gebonden / 0.80
HOM UIT DEN ROTSTEEN, Deel I. „ 1.50, „ 1.90
UIT HET WOORD, Deel I. „ 1.75, „ 2.25
Idem, „ II. „ 1.75, „ 2.25

Al deze deelen zijn gebonden in nette uniformbanden.

DE UITGEVER
Amsterdam. N. V. BOEKHANDEL, voorheen HÖVEKER & WORMSER.

ELECTRICHE DRUKKERIJ, voorheen J. J. ARND & ZONEN.

Te koop gevraagd,

voor billijken prijs: Dr. A. KUYPER, E Voto Dordraceno.

Aanbidding, letters E. V., Bureau Herant Amsterdam.

Bij J. H. DUNK, te Rotterdam, verscheen:

TWEETAL PREDIKATIËN.

Des menschen leven en des Heeren goddierenheid. (Ps. 103 : 15—18). — Het einde des rechtvaardigen en der goddelozen. (1 Petrus 4 : 18), gehouden te Monstcr, op den eersten rustdag na het overlijden van Ds. G. KRAMER, DOOR

P. A. E. SILLEVIS SMITT, Predikant te Rotterdam.

40 bladz. 30 cent. Voor een liefdadig doel. Alom te ontbieden.

Verschoenen bij de N. V. Boekhandel, voorheen HÖVEKER & WORMSER, Amsterdam:
F. LION CACHET,
Een jaar op reis
in dienst der Zending.
Met 90 ILLUSTRATIËN en KAARTEN.
Prijs f 5.25.
In franken stempelband f 6.75.

Theologische School

der Gereformeerde Kerken in Nederland.

In de maand December ontvingen we de volgende Collecten: Van de gemeenten Leeuwarden B f 16.83 1/2, Arnhem A f 28.50, Hallum f 16, Blijm f 2.62, De Bildt f 2.51, Heteren f 2, Renkum f 7.70 1/2, Zetten f 5.20, Wormerveer f 5.13, Westraan f 1.50, Haarlem B f 6, Hoofddorp f 3.04, Dirksdorp f 8.30, Oosterland (Tetzl) f 10.15, Kolhorn f 0.84, Almkerk f 14.07, 6 Dec. Coll.: Middelharnis f 27.51, St. Jacobi f 2.01, Berlikum f 10.47, Hoogeveen A f 24.33 1/2, Zwolle A f 37.50, Ommen f 22.74, Aalden f 7.55, Wapenveld f 1.80, Spijk A f 17.50, Siddeburen f 7.88, Woldendorp f 1.72 1/2, Meppel f 32.53. Giften: Van de Vereen. „Bildt den Heere des Oogtes” te Rotterdam f 10, van W. te R. f 25, van Prot. A. Kuyper te Amsterdam f 10, Voor de Uitbreiding Vlaardingens A f 25, Velp f 10, Amsterdam f 62.50, Sloten f 2. J. NEDERHOED, Penningmeester.

Middelharnis, 25 Jan. 1897.

Verschoenen bij de Maand. Venn. Boekhandel, voorheen HÖVEKER & WORMSER, Amsterdam:

Dr. A. SCHREIBER,

HET WERK DER RIJNSCHE ZENDING IN NEDERLANDSCH OOST-INDIË.

Met een woord vooraf van J. P. G. WESTHOFF.

Met 29 Illustratiën

Prijs f 0.80; per 100 exemplaren f 25.—

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen: Voor de Vereeniging: Aan Contributiën:

Door den heer Johs. Krap te 's-Gravenhage 20 storting f 475; door den heer S. Bosselaar, te Aagtelkerke f 23; van W. te A. f 3; door den heer Th. van Straalen, te Houwerzijl f 11; door Dr. A. Faber, te Monnikendam, uit Marken f 41.50; door den heer W. Wolzak Gen., te Alkmaar f 1; door den heer C. Leyh, te Leiden van den kerkeraad der Ger. Kerk te Leiden C f 25, van Me. C. de B. f 3, samen f 28; door Prof. Dr. A. Kuyper van Dr. J. G. Schreurer, te Poerworend (Java) f 25; van den heer Mol, te Barneveld f 1.

Aan Collecten: (voor de Theologische faculteit). Van de Geref. kerk te 's-Hertogenbosch f 23.90; van idem te Gendersen f 12.57; van idem te Vrijhoeven-Capelle f 4.75 1/2; van idem te Tilburg f 2.70; van idem te 's-Gravenmoer f 5.43 1/2; van idem te Helmond f 1.48; van idem te Heusden f 1.71; van idem te Veen f 3.81 1/2; van idem te Sprang f 5.83; van idem te Heleenven f 1.34 1/2.

Voor de Bibliotheek: Door Ds. B. van Schelven: De correspondentie over het ontslag van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman als Hoogl. aan de V. U. aangevuld door Mr. Th. Heemskerck. Van de Commissie voor de Athenaeum-Bibliotheek te Deventer: Catalogus, te Deel. Van de Centrale Commissie voor de statistiek: Bijdragen, enz. IV: Onderzoek naar de geschiedenis en werkzaamheid der Vakverenigingen. Van den schrijver: Sociale Wenschen, door Ds. P. N. Kruijswijk.

S. J. SEEFAT, Penningmeester.

Illustertum.

Dit blad bijdragen dit blad beaan den III inzending kunnen voe

Dan

De „men dan de De optreden van drama der o der zonde” op. Zelfs J deris” niet, nog het we bekendenis zelfmoord, een God b zal zij, een op de lippe lijk